

ФОРВАРДНІ ЗАКУПІВЛІ ЯК ВИД КОНТРАКТАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН, м.Київ

Анотація. У статті досліджено особливості та переваги форвардних закупівель сільськогосподарської продукції, виявлено основні проблемні питання при організації їх здійснення.

Ключові слова: контрактація, договірні відносини, форвардні закупівлі, форвардний контракт, аграрний сектор, сільське господарство, аграрна розписка.

FORWARD PROCUREMENT AS A TYPE OF AGRICULTURAL PRODUCTION CONTRACT

Abstract. The article examines the features and benefits of forward purchases of agricultural products, identifies the main problems in organizing their implementation.

Keywords: contracting, contractual relations, forward purchases, forward contract, agricultural sector, agriculture, agricultural receipt.

Одним із проблемних питань у аграрному секторі є формування договірних відносин, адже сільське господарство є найбільш ризиковою галуззю економіки, оскільки на процес виробництва продукції значний вплив спричиняють природні (стихійні) фактори. Виконання на високому рівні умов договору має передбачати вжиття усіх заходів, необхідних для належного виконання взятих на себе зобов'язань кожним учасником угоди.

З переходом до ринкової економіки обсяги закупівель сільськогосподарської продукції за договорами контрактації значно зменшилися, проте цей договір не втрачає своєї важливості та потреби у використанні. Саме тому дане питання потребує значної уваги у сфері правового регулювання контрактаційних відносин, усунення протиріч та недоліків [1].

Основним завданням договору контрактації є підвищення рівня правового захисту виробника-продавця. Контрактація є необхідним механізмом для розвитку і підтримки аграрного сектору економіки та врегулювання відносин, пов'язаних із закупівлею сільськогосподарської продукції у товаровиробників.

Характерною особливістю контрактації є придбання «майбутньої» сільськогосподарської продукції, якої немає в наявності на момент укладання договору. В свою чергу це обумовлює інші особливості:

- можливість попереднього фінансування покупцем виробника;
- обов'язок виробника організувати виробництво таким чином, щоб забезпечити зазначену в договорі якість та асортимент продукції.

Закупівля сільськогосподарської продукції і продовольства для державних потреб здійснюється на біржовому товарному ринку шляхом укладення контрактів, зокрема форвардних.

Пунктом 2 розділу III Концепції розвитку біржового ринку сільськогосподарської продукції, схваленої постановою КМУ від 05.08.1997 р. №848, передбачено, що формування обсягів закупівель сільськогосподарської продукції за державним замовленням, зокрема й для державного резерву, та реалізація сільськогосподарської продукції із державних ресурсів, у тому числі з державного резерву, здійснюються тільки на біржовому товарному ринку (через мережу аграрних бірж) за допомогою укладення спотових і форвардних контрактів відповідно до порядку проведення біржових торгів на визначених умовах розрахунку [2].

Державні форвардні закупівлі є однією із форм державної підтримки виключно сільськогосподарських товаровиробників. Вони передбачають придбання на організованому аграрному ринку (через спеціально створені установи – Аграрний фонд та Аграрну біржу) продукції для потреб державного інтервенційного фонду на визначених умовах у майбутньому з фіксацією цін такого придбання під час укладення форвардного біржового контракту. Покупцем виступає державне підприємство, а продавцем – сільськогосподарський товаровиробник.

У порівнянні з іншими механізмами фінансування сільськогосподарських товаровиробників форвардний контракт має певні переваги, а саме:

- залучення додаткових коштів;
- отримання коштів під заставу майбутнього урожаю;
- проведення розрахунку за ринковими цінами;
- гарантований збут своєї продукції.

Предметом форвардних контрактів стали зернові культури, однак через механізм форвардний закупівель можна закуповувати будь-яку сільськогосподарську продукцію.

Форвардні закупівлі передбачають придбання у сільськогосподарських товаровиробників у певний маркетинговий період (зазвичай на початку року) зерна за фіксованою ціною та на умовах авансового платежу у розмірі 50% його повної вартості. Такі правовідносини оформляються сторонами форвардним біржовим контрактом (далі - контракт). Згідно з контрактом постачання зерна здійснюється до 1 листопада, а остаточні розрахунки проводяться до 1 грудня поточного року.

Програма форвардних закупівель здійснюється в два етапи:

1 етап - сільськогосподарський товаровиробник, який виявив бажання продати зерно, має подати заявку Аграрному фонду на участь у програмі форвардних закупівель, сформувавши необхідний пакет документів та укласти договір поставки. Після підписання договору здійснюється попередня оплата на поточний рахунок сільгоспвиробника.

2 етап – проведення з аграріями остаточного розрахунку після поставки всієї партії законтрактованої продукції [3].

Порядок проведення державних форвардних закупівель зерна затверджений постановою Кабінету Міністрів України «Про запровадження державних форвардних закупівель зерна» від 16 травня 2007 року №736 із наступними змінами і доповненнями, а форма форвардного біржового контракту на закупівлю Аграрним фондом зерна затверджена Наказом Міністерства аграрної політики України «Про затвердження форми форвардного біржового контракту» від 21 лютого 2008 року №77 із наступними змінами та доповненнями.

При використанні аграрної розписки як засобу забезпечення форвардного контракту, покупець отримує додаткові гарантії, що виробник сільськогосподарської продукції виконає зобов'язання за цим договором. Аграрні розписки як ефективний інструмент фінансування сільськогосподарських товаровиробників, були введені в обіг у 2012 році після прийняття Закону «Про аграрні розписки», і можуть бути використані у різних видах договорів. Вони пристосовані до потреб виробників сільськогосподарської продукції та їх контрагентів з метою полегшення їх співпраці та забезпечення виконання ними взятих на себе зобов'язань.

Порядок оформлення та виконання аграрної розписки:

- *Укладення договору* між сільськогосподарським товаровиробником та кредитором (контрагентом), зобов'язання за яким забезпечуватимуться заставою майбутнього урожаю шляхом оформлення аграрної розписки.

- *Оформлення аграрної розписки* у нотаріуса та реєстрація. Один примірник аграрної розписки залишається у нотаріуса, другий – видається кредитору. Одночасно нотаріус вносить відомості про аграрну розписку до Реєстру аграрних розписок та Державного реєстру обтяжень рухомого майна.

- *Виконання аграрних розписок* у порядку, який визначений у такій аграрній розписці.

- *Передача прав за аграрними розписками* шляхом вчинення відповідного посвідчувального напису нотаріуса на самій аграрній розписці [4].

Основними проблемними питаннями при організації та здійсненні форвардних закупівель є:

- недоступність для суб'єктів малого бізнесу в аграрній сфері, оскільки їм важко сформувавши мінімальні партії закупівель;

- ускладнений порядок укладання договору;

- розмір попередньої оплати кожного року змінюється, хоча законодавчо закріплено 50%;

- односторонність у питаннях відповідальності - для сільськогосподарського товаровиробника, як постачальника передбачено цілий ряд санкцій;

- значні витрати товаровиробника, пов'язані із обслуговуванням страхування майбутнього врожаю для форвардних закупівель тощо.

На нашу думку, вирішення зазначених проблемних питань дасть можливість сільськогосподарським товаровиробникам залучати необхідні додаткові кошти для забезпечення безперервності виробничого процесу та розвитку своєї діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Усата Н.В. Місце сільськогосподарської контрактації в системі договірних відносин. Розвиток аграрного підприємництва: тенденції та перспективи: матеріали Четвертої міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (у заочній формі)/ редкол. Ю.О.Лупенко та ін. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – С.178-181.

2. Про концепцію розвитку біржового ринку сільськогосподарської продукції: Постанова КМУ від 15.08.1997р. № 848. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/848-97-п> (дата звернення 20.02.2021).

3. Про запровадження державних форвардних закупівель зерна: Постанова КМУ від 16.05.2007 р. №736. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/736-2007-п> (дата звернення 20.02.2021).

4. Про аграрні розписки: Закон України від 06.11.2012 р. № 5479-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5479-17> (дата звернення 28.01.2021).

Усата Наталія Василівна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу організації менеджменту, публічного управління та адміністрування, ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН, м. Київ, e-mail: u_natasha@ukr.net

Usata Natalia Vasylivna, candidate of economic sciences, senior research fellow of the department of management, public administration and administration, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" UAAS, Kyiv, e-mail: u_natasha@ukr.net